

उस पिकाखालील क्षेत्र सूक्ष्म सिंचनाखाली
आणण्यासाठीच्या योजनेस प्रशासकीय
मान्यता देण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन

कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: सुर्सियो-२०१७/प्र.क्र.५८/४ओ

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

दिनांक: २४ जुलै, २०१७

वाचा:

१. मुख्य सचिव कार्यालयाकडून दि. २४ जुलै, २०१७ रोजीचे प्राप्त झालेले मंत्रीमंडळ बैठकीचे कार्यवृत्त.

प्रस्तावना :

राज्यातील उपलब्ध पाणी साठ्यापैकी सुमारे ६० ते ७०% पाणी सिंचनासाठी वापरण्यात येते. राज्यात वारंवार पडणाऱ्या दुष्काळाच्या पार्श्वभूमीवर पाण्याचे योग्य नियोजन करणे क्रमप्राप्त आहे. पाण्याच्या कमीत कमी वापरामध्ये जास्तीत जास्त क्षेत्र सिंचनाखाली आणण्यासाठी सुक्ष्म सिंचन हे तंत्रज्ञान उपयुक्त असल्याचे सिद्ध झाले आहे. सदर तंत्रज्ञानामुळे सुमारे ३० ते ५०% पाण्याची बचत होते. सुक्ष्म सिंचनामुळे केवळ पाण्याचीच बचत होत नाही तर खते, औषधे यांच्यावरील खर्चामध्ये सुध्दा बचत होते. एकंदरीत सुक्ष्म सिंचनामुळे शेतकऱ्याला लागणाऱ्या खर्चात बचत होवून शेतकऱ्यांच्या उत्पादन व उत्पादकतेत वाढ झाल्याचे दिसून येते.

२ उपलब्ध पाण्याचा कार्यक्षम वापर आणि उत्पादकता वाढविण्यासाठी आणि बचत झालेले पाणी प्रकल्पाच्या पृष्ठभागावर समन्यायी तत्वावर उपलब्ध करून देण्यासाठी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाने दि. २५ जून, २०१५ च्या अधिसूचनेन्वये १) टेंभू उपसा योजना, २) भिमा (उजनी), ३) मुळा, ४) निम्नमाना, ५) हतनूर, ६) उर्ध्वपूर, ७) कान्होळी नाला (नागपूर) व ८) आंबोली (सिंधुदुर्ग) या पथदर्शक प्रकल्पांच्या लाभ क्षेत्रातील बारमाही पिकांना सिंचनासाठी ठिबक व तुषार सिंचन यासारख्या सिंचन पद्धतीचा जून-२०१८ पर्यंत अवलंब करण्याचे अनिवार्य केले आहे. वरील पथदर्शक प्रकल्पावर ठिबक/तुषार सिंचन पद्धतीचा अवलंब झाल्यानंतर आलेल्या अनुभवाच्या आधारे हा निर्बंध राज्यातील अन्य प्रकल्पांवर सन २०१९ पासून लावण्यात येणार आहे.

३ ऊस हे बारमाही बागायती नगदी पीक आहे. शेती करण्यासाठी तरुण व सुशिक्षित शेतकऱ्यांची वाढणारी संख्या, मुक्त अर्थव्यवस्था, दलणवळणाच्या सुविधा आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वाढता प्रसार यामुळे इतर नगदी पिकांबरोबर ऊसाखालील क्षेत्र वाढत आहे. या वाढत्या क्षेत्रामुळे पाण्याची गरजसुध्दा वाढत आहे. ऊसाकरिता त्याच्या पूर्ण वाढीच्या कालावधीत २५,००० घनमीटर हेक्टर इतक्या पाण्याची आवश्यकता असते. ऊस पिकासाठी ठिबक सिंचनाचा वापर केल्यास ३० ते ५०% पाण्याची बचत होते. म्हणजेच ७,५०० ते १२,५०० घनमीटर प्रती हेक्टर इतक्या पाण्याची बचत होवू शकते. यास्तव, ऊस पिकाखालील क्षेत्र सूक्ष्म सिंचनाखाली आणणे आवश्यक आहे.

४ राज्यामध्ये ऊस पिकाखालील सर्वसाधारण ९.४२ लाख हेक्टर क्षेत्र आहे. सदर क्षेत्रापैकी २.२५ लाख हेक्टर एवढे क्षेत्र सूक्ष्म सिंचनाखाली आणण्यात आले आहे. बसविण्यात आलेल्या ठिबक सिंचन संचाखालील क्षेत्र वजा जाता अद्यापि, ७.१८ लाख हेक्टर क्षेत्र सिंचनाखाली आणण्यास वाव आहे. तथापि, प्रवाही सिंचनाव्दारे देण्यात येणाऱ्या २ पाब्याच्या अंतरातील

तफावतीमुळे सध्याच्या कालव्याची व्यवस्था व पाणीपुरवठा हे सुक्ष्म सिंचन पद्धतीस उपयुक्त नाही. लाभ क्षेत्रातील ऊस पिकाखालील क्षेत्र सुक्ष्म सिंचनाखाली आणण्यासाठी प्रथम पाणी साठे उभारणे अत्यंत गरजेचे आहे. यासाठी प्राथमिक सुविधा उभारणेस काही कालावधी अपरिहार्य आहे. ही वस्तूस्थिती लक्षात घेता सद्यस्थितीत नद्या, नाले, विहिरी, नैसर्गिक प्रवाह, ओढे यांच्या पाण्यावर पिकविल्या जाणाच्या पिकाखालील क्षेत्र ठिबक सिंचनाखाली आणणे शक्य आहे. या बाबी विचारात घेऊन पहिल्या टप्प्यात नद्या, नाले, विहिरी, नैसर्गिक प्रवाह, ओढे यांच्या पाण्यावर पिकविल्या जाणाच्या पिकाखालील क्षेत्र सन २०१७-१८ या वर्षात १.५ लाख हेक्टर व २०१८-१९ या वर्षात १.५५ लाख हेक्टर याप्रमाणे ३.०५ लाख हेक्टर क्षेत्र सुक्ष्म सिंचनाखाली आणण्यासाठी योजनेची आखणी करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय:

- १ राज्यातील ऊस पिकाखालील क्षेत्र सुक्ष्म सिंचनाखाली आणण्याच्या योजनेस शासनाची प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.
- २ सदर योजना राज्यातील सहकारी साखर कारखान्यांबरोबरच खाजगी साखर कारखान्यांसाठी सुद्धा राबविण्यात येईल.
- ३ सदर योजना विहिरी, नद्या, नाले याद्वारे सिंचित होणारे क्षेत्र व सामुहिक उपसा सिंचनाद्वारे सिंचित होणाच्या क्षेत्रावर, सन २०१७-१८ या वर्षात १.५ लाख व २०१८-१९ या वर्षात १.५५ लाख हेक्टर याप्रमाणे एकूण ३.०५ लाख हेक्टर क्षेत्रावर राबविण्यात येईल.
- ४ सदर योजनेतर्गत नाबार्डकडून दिर्घ मुदतीचे कर्ज घेऊन शेतकऱ्यांना सवलतीच्या दराने कर्ज उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- ५ प्रति हेक्टरी रु.८५,४००/- च्या मर्यादेत शेतकऱ्यांना सवलतीच्या दराने ५ वर्षाच्या कालावधीसाठी कर्ज उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- ६ सदर कर्ज केवळ ५ हेक्टरच्या मर्यादेपर्यंत देण्यात येईल.
- ७ नाबार्डकडून घेण्यात येणाच्या कर्जाचे वाटप शेतकऱ्यांना राज्य सहकारी शिखर बँक, जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक या कर्ज साखळीतून करण्यात येईल. त्यासाठी व्याजाची आकारणी खालीलप्रमाणे करण्यात येईल:

१. नाबार्डकडून राज्य सहकारी शिखर बँकेस कर्ज	- ५.५०%
२. राज्य शिखर बँकेने जिल्हा मध्यवर्ती बँकांना कर्ज	- ६%
३. जिल्हा मध्यवर्ती बँकांनी शेतकऱ्यांना कर्ज	- ७.२५%
- ८ शेतकऱ्यांना देण्यात येणाच्या सदर कर्जाचे नियमित व्याज अदायगीचे दायित्व राज्य शासन, साखर कारखाना व शेतकरी यांच्यामध्ये खालीलप्रमाणे असेल:

राज्य शासन	- ४%
साखर कारखाना	- १.२५%
शेतकरी	- २%
- ९ ऊस पिकाखालील क्षेत्र सुक्ष्म सिंचनाखाली आणण्यासाठी राबविण्यात येणारी योजना ज्या भागामध्ये राबविली जाईल त्या भागामध्ये प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजनेतर्गत - प्रति थेंब अधिक पिक घटकाखाली राबविण्यात येण्यारी केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजना “ऊस” पिकासाठी बंद करण्यात यावी.

१० सदर योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग (सहकार) विभागाने सविस्तर कार्यपद्धती विहित करावी.

११ ठिबक सिंचनाखाली वर्षावार आणावयाचे क्षेत्र निश्चित करण्यासाठी अपर मुख्य सचिव (वित्त) यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात यावी.

१२ मुख्य सचिव यांनी अपर मुख्य सचिव (सहकार) व प्रधान सचिव (कृषी) यांच्याशी विचार विनिमय करून योजनेच्या अंमलबजावणीच्या कार्यपद्धतीतील कृषी व सहकार खात्याची जबाबदारी निश्चित करावी.

सदर शासन निर्णय सहकार विभाग, जलसंपदा विभाग व वित्त विभागाच्या मान्यतेने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१७०७२४९५१५२२६००१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सु.सं.धपाटे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
२. मा. मंत्री (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
३. मा. मंत्री (सहकार), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
४. मा. मंत्री (जलसंपदा), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
५. मा. राज्यमंत्री (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
६. मा. राज्यमंत्री (सहकार), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
७. मा. राज्यमंत्री (जलसंपदा), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
८. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
९. अ. मु. स. (वित्त), वित्त विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
- १०.अ. मु. स. (नियोजन), नियोजन विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ११.अ. मु. स. (सहकार), सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
- १२.आयुक्त कृषि , कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे.
- १३.मुख्य महाव्यवस्थापक, नाबार्ड, ५४, वेलस्ली रोड, शिवाजी नगर, पुणे.
- १४.संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण), कृषि आयुक्तालय, पुणे (१० प्रतीसह)
- १५.सर्व संचालक/सह संचालक, कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे.
- १६.सर्व विभागीय कृषी सह संचालक,
- १७.सर्व विभागीय आयुक्त,
१८. सर्व जिल्हाधिकारी व सदस्य सचिव, जिल्हा नियोजन विकास मंडळ,
- १९.सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

२०. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी
२१. सर्व जिल्हा अधिकारी कृषि अधिकारी,
२२. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
२३. सर्व कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद
२४. महासंचालक माहिती व जनसंपर्क सचालनालय, मुंबई.
२५. महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
२६. महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा परिक्षा) मुंबई /नागपूर
२७. सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवरसचिव/कार्यासन अधिकारी, (कृषि) कृषि व पदुम विभाग
२८. ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग मंत्रालय मुंबई ३२
२९. वित्त विभाग व्यय १/अर्थसंकल्प १३, मंत्रालय, मुंबई -३२
३०. नियोजन विभाग, मंत्रालय मुंबई - ३२,
३१. मा. मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव,
३२. मा. राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव
३३. निवड नस्ती.